UDK 811.411.21'34
28-23
DOI 10.26340/muallim.v27i107.2245

STILSKI POTENCIJAL DUGIH VOKALA U KUR'ANU

Abdul-Aziz DRKIĆ
Univerzitet u Sarajevu – Fakultet islamskih nauka
abdul-aziz.drkic@fin.unsa.ba

Sažetak: Kur'an se u islamskoj tradiciji smatra nadnaravnim govorom čija jezička struktura nadilazi mogućnost ljudskog oponašanja. Koncept neimitativnosti Kur'ana poznat je pod terminom *i'džazul-Kur'an*, a odnosi se, prvenstveno, na to da njegov stil, sintaksička struktura, semantička dubina, ritmička organizacija, akustička sugestivnost i svi drugi aspekti njegove jezičke kompozicije predstavljaju jedinstven fenomen u arapskom jeziku. Nadnaravnost kur'anskog jezika posebno se ogleda u sposobnosti Teksta da istovremeno djeluje na racionalnom, emocionalnom i duhovnom nivou, što je u islamskoj tradiciji shvaćeno kao dokaz njegovog Božanskog porijekla. Ovaj rad tretira duge vokale (*mudud*) kao važan element fonetske strukture kur'anskog jezika i njihov stilski potencijal. U radu se govori o fenomenu usklađenosti zvuka i značenja u kur'anskom tekstu, ulozi dugih vokala u stilskom markiranju kur'anskih izraza, njihovom utjecaju na oblikovanje specifičnog ritma kur'anskih ajeta, kao i značaju pravilne tedžvidske interpretacije za ukupan učinak Objave.

Ključne riječi: *Kur'an, i'džaz, stilski potencijal, stilsko markiranje, dugi vokali, ritam, tedžvid*

Uvod

U susretu s autentičnim jezikom Kur'ana gotovo je nemoguće razlučiti koja komponenta njegove strukture snažnije djeluje na čovjeka. Sejjid Kutb se pita da li je to sami izraz, značenje koje je u njemu pohranjeno ili, pak, osobeni ritam po kojem se Kur'an razlikuje od svakog drugog govora (Kutb, 2003:3390). Kur'an se, dakako, prije svega objavljuje kao uputa, ali se njegova poruka ne prenosi isključivo na semantičkoj ravni; ona se ostvaruje u punoj harmoniji značenja, zvuka i ritma.

U lingvističkim istraživanjima Kur'ana važno je krenuti od činjenice da je Kur'an na Zemlju spušten kao Govor, kao živa Riječ koja se primarno ostvaruje i doživljava u činu izgovaranja i slušanja. On ima svoju zapisanu formu (Mushaf), ali njegova izvorna komunikacijska usmjerenost ostaje snažno vezana za čulo sluha kao put kojim Objava prodire do čovjekove nutrine. Možemo to kazati i drugim riječima: izvorna, na Zemlju spuštena forma posljednje Božije objave je *Kur'an* (recitiranje), a njezina sekundarna, ovosvjetska forma je *Kitab* (knjiga).

Iako je uporedo s memoriranjem kur'anskog teksta tekao i proces njegovog zapisivanja koji je završen pod nadzorom samog Poslanika, a.s., institucija *hifza* (memoriranja) imala je presudnu ulogu u usvajanju, čuvanju i prenošenju Kur'ana. Nadnaravni jezik Kur'ana čuva se pravilima tedžvidske nauke. Glavni cilj tedžvida je sačuvati autentičnost Božije Riječi. Primjenjujući tedžvidska pravila, učač Kur'ana nastoji svoje učenje uskladiti s učenjem Poslanika, a.s. Kiraet (učenje/recitiranje Kur'ana) je sunnet najvišeg stepena autentičnosti (*mutevatir*), a njegova forma definirana je samom objavom:

إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْءَانَهُ فَإِذَا قَرَأْنَـٰهُ فَٱتَّبِعْ قُرْءَانَهُ

Mi smo dužni da ga saberemo da bi ga ti čitao. A kada ga čitamo, ti prati čitanje njegovo (El-Kijame, 17–18).

Sve autentične kiraetske varijante ovjerene su od meleka Džibrila i smatraju se sastavnim dijelom cjeline kur'anskog teksta (El-A'zami, 2014).

U ovom radu cilj nam je rasvijetliti stilski potencijal važnog elementa fonetske dimenzije kur'anskog jezika, a to su dugi vokali (*mudud*). Kroz analizu relevantnih primjera iz Kur'ana želimo pokazati kako dosljedna primjena tedžvidskih pravila značajno doprinosi jedinstvenom učinku Objave. Prethodno ćemo se osvrnuti na fenomen usklađenosti zvuka i značenja kur'anskog teksta, koji je plijenio pažnju arapskih jezikoslovaca od najranijeg perioda.

Usklađenost zvuka i značenja

Estetska snaga učenja Kur'ana proizlazi iz kombinacije tri elementa: nadnaravne strukture kur'anskog jezika, pravilne fonetske (tedžvidske) artikulacije i melodijske interpretacije. Otuda se efekat koji na čovjeka ostavlja učenje Kur'ana umnogome razlikuje od recitiranja bilo kojeg drugog teksta, bez obzira na glasovne sposobnosti učača/recitatora. Klasični arapski jezikoslovci poput El-Džurdžanija, Ibn Džinnija i Ez-Zamahšerija ukazivali su na usklađenost izraza (*lafz*) i značenja (*ma'na*) u kur'anskom tekstu, ističući da njegova zvučna struktura nije slučajna, nego je fukcionalno povezana sa značenjem i ciljanim efektom Teksta, te da kao takva predstavlja jedan od aspekata kur'anske nenadmašnosti (Šazi, 1988).

Ez-Zamahšeri, primjerice, tumačeći ponavljanje konsonanata u kur'anskome izrazu *fe kubkibu*:

فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَٱلْغَاوُنَ

Pa će i oni i onī koji su ih u zabludu doveli u nj biti bacani (Eš-Šu'ara', 94),

zaključuje kako glagol *kebkebe* (كَبْكَبَ) apsolutno odgovara značenju koje se njime želi izreći, odnosno vrsti kazne kojoj će zabludjeli biti izloženi. Svojom glasovnom strukturom izraz sugestivno predočava čin bacanja ljudi naglavačke u džehenemsku vatru. Ponavljanje slogova u samome glagolu evocira ponavljanje kazne: zabludjeli se ne bacaju jednokratno nego bivaju, više puta, iznova bacani. Zvuk riječi kao da oponaša ritam njihovog pada (Ez-Zamahšeri, 1997:400).

Sličan učinak ostvaruje i kur'anski izraz *vesvese*:

فَوَسْوَسَ لَهُمَا ٱلشَّيْطَٰنُ لِيُبْدِىَ لَهُمَا مَا وُۥرِىَ عَنْهُمَا مِن سَوْءَٰتِهِمَا

I šejtan im poče bajati da bi im otkrio stidna mjesta njihova, koja su im skrivena bila (El-A'raf, 20),

kojim se označava šejtanovo došaptavanje čovjeku. Fonetska struktura riječi imitira došaptavanje, dok ponavljanje istog sloga sugerira šejtanovu ustrajnost i kontinuitet njegovog zavođenja. Ponavljanje šumnog/bezvučnog fonema *sin* ne predstavlja samo fonetski ukras, nego funkcionira kao svojevrsna akustička imitacija šejtanove skrivene i uporne sugestije (Hindavi, 2004:73).

Najčešće se u fonostilističkim istraživanjima ovaj fenomen označava terminom *el-džeres es-savti*, koji bismo u naš jezik mogli prevesti kao *fonetski odjek* izraza. Riječ je o svojevrsnoj *muzici govora* koja se javlja kao rezultat: glasovne strukture riječi, aliteracije, asonance, harmonije između dugih i kratkih slogova, rime, intonacije i sl. (Šazi, 1988). Posebnosti ovog fenomena u kur'anskom izrazu dodatni pečat daje primjena specifičnih tedžvidskih/fonetskih pravila (*idgam*, *ihfa'*, dugi vokali, *kalkala*, *sekta* itd.), koja kur'anski jezik čini posebno pitkim i melodičnim, stvarajući jedinstven akustički efekt.

Zanimljivo je, naprimjer, pratiti stilski učinak primjene tedžvidskog pravila spajanja glasova (*idgam*) u kur'anskom izrazu *issakaltum*:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ ٱنفِرُوا فِى سَبِيلِ ٱللَّـهِ ٱثَّاقَلْتُمْ إِلَى ٱلْأَرْضِ

*O, vjernici, zašto ste neki oklijevali kada vam je bilo rečeno: "Krenite u borbu na Allahovu putu!", **kao da ste za zemlju prikovani*** (Et-Tevbe, 38).

Izraz svojim glasovnim organiziranjem u kojem je naglasak na *tešdidu* evocira prizor u kojem čovjek biva nepomičan i svojim nogama prikovan za tlo.

Možemo se osvrnuti i na tedžvidsko pravilo prekidanja glasa bez predaha (*sekta*), čija je osnovna funkcija da preduprijedi stvaranje pogrešne predodžbe o značenju kur'anskih ajeta. Ona se, međutim, u suri El-Kijame javlja i kao veoma efikasno stilsko sredstvo:

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍۭ بَاسِرَةٌ. تَظُنُّ أَن يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ. كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِىَ. وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ.

*Toga dana će neka lica smrknuta biti, tešku nevolju će očekivati. Pazi! Kada duša dopre do ključnih kosti, **i vikne se: "Ima li vidara?"*** (El-Kijame, 24–27).

Opis teškog stanja kroz koje će prolaziti nevjernici na Sudnjem danu kulminira pitanjem koje sadrži tu specifičnu stanku:

وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ

I vikne se: "Ima li vidara?",

čime se dodatno naglašava zastrašujući karakter tog trenutka. U navedenim primjerima možemo vidjeti kako kur'anski izraz pokazuje moć da prevlada uobičajenu granicu između riječi i iskustva koje on proizvodi. Izraz svojom zvučnošću evocira značenje i djeluje sinhronizirano na čovjekov um i emocije, zbog čega bi razdvajanje značenja od zvuka uveliko osiromašilo kur'anski jezik i umanjilo njegov potencijal.

Stilski potencijal dugih vokala u Kur'anu

Već smo kazali da je Kur'an časni objavljen u tedžvidskoj formi. Važna tema u tedžvidskoj nauci su dugi vokali. Kur'anski izraz odlikuje se običnim (*medd tabi'i*) i izvednim dugim vokalima (*medd fer'i*). Obični dugi vokal traje koliko dva kratka vokala (*hareke*). Izvedeni dugi vokali sastavljeni su od običnih dugih vokala i uzročnika (*sebeb*), a njihovo trajanje je u razmaku od dva do šest kratkih vokala.

Stilsko markiranje dugim vokalima

Stilsko markiranje predstavlja postupak jezičkog izdvajanja određenih izraza ili konstrukcija kojim se postiže posebna izražajnost, estetski učinak ili semantičko naglašavanje unutar teksta. Stilski markirani izrazi odstupaju od neutralnog ili uobičajenog jezičkog obrasca te na taj način privlače pažnju recipijenta. Takvo markiranje može biti ostvareno na fonetskom, morfološkom, sintaktičkom, leksičkom i semantičkom nivou jezika (Katnić-Bakaršić, 1999:12–13).

Medd lazim je izvedeni dugi vokal koji se primjenjuje kada poslije običnog dugog vokala bude stalni *sukun*, kao u primjerima:

ٱلضَّآلِّينَ – ءَآلْـٰٔـنَ

i sl. Njegov izgovor traje koliko izgovor šest kratkih vokala. Obratimo pažnju na njegovu poziciju i ulogu u retoričkom pitanju:

ءَآللَّـهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ

*Šta je bolje: **Allah** ili oni koje Njemu ravnim smatraju?* (En-Neml, 59)

Upitna rečenica ovdje se javlja u značenju potvrde, a *medd lazim* ima funkciju intenziviranja samog značenja. Njime se dodatno razotkriva i značenje čuđenja da neko može iznijeti suprotnu tvrdnju.

U suri Junus Kur'an govori o Musau, a.s., i faraonu. Nakon što biva potopljen, pred neupitnosti smrti ruši se faraonova iluzija moći. Tek tada, suočen s izvjesnošću kraja, faraon izražava kajanje i izjavljuje da je vjernik. Kur'anski odgovor na taj njegov postupak ne dolazi u formi običnog odbijanja, nego u vidu snažnog retoričkog pitanja:

ءَآلْـٰٔـنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ

***Zar sada**, a prije si neposlušan bio i razdor sijao?!* (Junus, 91)

Medd lazim se ovdje javlja s funkcijom pojačanja značenja čuđenja prema njegovom zakašnjelom postupku. Sam izraz, pojačan dugim vokalom, nosi i ton prijekora čovjeka koji istinu priznaje tek onda kada više nema mogućnosti izbora.

Na sličan način u Kur'anu časnom dugim vokalima se markiraju izrazi kojima se oslovljava Sudnji dan:

Et-Tamme

فَإِذَا جَآءَتِ **ٱلطَّآمَّةُ** ٱلْكُبْرَىٰ

A kada dođe nevolja najveća (En-Nazi'at, 34).

Es-Sahha

فَإِذَا جَآءَتِ **ٱلصَّآخَّةُ**

A kada dođe glas zaglušujući ('Abese, 33).

Posebno u drugom primjeru, fonetska struktura izraza *es-Sahha* (الصَّآخَّةُ), koju, pored produženog vokala, čine krupni fonemi *sad* i *ha*, imitira zvuk zaglušujućeg glasa na Sudnjem danu i doprinosi jačem emocionalnom doživljaju teksta.

Medd munfesil je izvedeni dugi vokal koji se primjenjuje kada se poslije običnog dugog vokala, koji stoji na kraju jedne riječi, pojavi *hemze* na početku sljedeće, naprimjer:

يَـٰٓأَيُّهَا, مَآ أَغْنَىٰ , تُوبُوٓا إِلَى

Ovaj dugi vokal javlja se u kur'anskoj rečenici kojom se izražava jednoća Allaha Uzvišenog, odnosno negacija postojanja boga mimo Njega. Takav je slučaj u 255. ajetu sure El-Bekare:

ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ

Allah je – nema boga osim Njega (El-Bekare, 255).

Produženje vokala u izrazu *la* (لَآ) djeluje kao svojevrsno akustičko pojačanje negacije. Tedžvidsko pravilo ovdje ne ostaje na razini estetske dimenzije učenja. Usporavanjem izgovora slušatelj se uvodi u stanje pojačane recepcije poruke tevhida. Tome svjedoči i činjenica da se u kiraetskoj literaturi *medd munfesil* u ovoj rečenici često označava terminom *maddut-ta'zim* (dugi vokal veličanja), čime se dodatno potvrđuje njegova stilska funkcija.

Specifičnost kiraetske varijante imama Verša je primjena dugog vokala koji se zove *medd lin mehmuz*. Ova se vrsta izvedenog vokala primjenjuje kada poslije poluvokala (*vav* ili *ja* sa *sukunom* kojem prethodi *fetha*) bude *hemze* u sredini ili na kraju riječi, kao u primjerima:

كَهَيْئَةِ شَيْـِٔ سَوْءٍ

i traje koliko četiri ili šest kratkih vokala.

Ova kiraetska posebnost Veršovog rivajeta nije pitanje tek fonetske ili tehničke artikulacije teksta. Ona u određenim izrazima zadobija izrazitu stilsku ulogu. Osvrnimo se na sljedeća dva primjera:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَىْـٌٔ عَظِيمٌ

*O, ljudi, Gospodara svoga se bojte! Zaista će potres, kada Smak svijeta nastupi, **veliki događaj** biti!* (El-Hadždž, 1)

هَلْ أَتَىٰ عَلَى ٱلْإِنسَـٰنِ حِينٌ مِّنَ ٱلدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْـًٔا مَّذْكُورًا

*Zar je to davno bilo kad čovjek nije bio **spomena vrijedan**?* (El-Insan, 1)

Medd līn mehmuz primjenjuje se u riječi *šej'* (događaj), čime se njezin izgovor produžava na interval od četiri do šest kratkih vokala. Izraz se time stavlja u fokus i postaje mjesto sabiranja značenja. U prvom ajetu produženi glas priziva ozbiljnost i strahotu onoga što će biti iskazano izrazom *'azim* (veliki). Izgovor se ne kreće jednolinijski, nego svojim usporavanjem priziva osjećaj prijeteće veličine Smaka svijeta.

Nasuprot tome, u drugom ajetu ista riječ (*šej'*), premda formalno jednako realizirana, proizvodi sasvim drugačiji efekat. Duljenje ovdje ne naglašava veličinu, nego upravo ništavnost i beznačajnost ljudskog postojanja u njegovoj predegzistencijalnoj fazi. Produženi izgovor riječi (شَيْـًٔا) pojačava značenje sadržajne praznine i odsustva vrijednosti.

U pojedinim kur'anskim ajetima fonetsko organiziranje izraza, naročito sistem dužina, sudjeluje u oblikovanju

značenja do te mjere da postaje svojevrsna projekcija unutarnjih stanja kur'anskih likova. Tako se u kazivanju o Jusufu, a.s., i njegovoj braći govori o njihovom povratku ocu nakon što su Jusufa ostavili u bunaru:

وَجَآءُوٓ أَبَاهُمْ عِشَآءً يَبْكُونَ . قَالُوا يَٰٓأَبَانَآ إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ

I uvečer dođoše ocu svome plačući. "O, oče naš" – rekoše – "bili smo otišli da se trkamo..." (Jusuf, 16–17).

Tekst obiluje izvedenim dugim vokalima, a fonetska usporenost gotovo da se podudara s njihovim unutarnjim stanjem. Dugi vokali evociraju značenje odlaganja, kolebanja i nelagode koje su osjećali dok su razmišljali o izgovorima kojim će se opravdati pred svojim ocem. Dugi vokali, u ovom slučaju, razotkrivaju i teret skrivene krivnje koju nose. Upravo zato nije slučajno što Kur'an poseže za izrazima koji sadrže produžene vokale *dža'u* (جَآءُوٓ) i *'iša'en* (عِشَآءً), umjesto za sinonimnim oblicima poput *etev* (أتوا) ili *'ašijjeten* (عشية), koji bi prenijeli informaciju, ali ne i istu akustičku sugestivnost.

Sličan stilski učinak dugih vokala zapaža se i u kur'anskom opisu stanja kroz koje prolaze licemjeri:

مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ لَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ وَلَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ

*Neodlučni su kome će se privoljeti, **da li ovima ili onima*** (En-Nisa', 143).

Jezička konstrukcija se fonetski razvlači evocirajući značenje njihove neodlučnosti i razvučenosti između dvaju opredjeljenja.

Utjecaj dugih vokala na ritam kur'anskih ajeta

Kur'an časni kao mudžiza uspostavlja posve osoben ritamski sistem, nesvodiv na poznate obrasce arapske književne tradicije. Kur'anski govor razvija dinamičnu i neprestano promjenjivu ritamsku strukturu. Glavna je odlika kur'anskog ritma, kako navodi Džemaludin Latić, upravo činjenica da je on semantiziran, zbog čega je u kur'anskim surama veoma čest ritamski prevrat. Razlika između ritma završetaka ajeta i ritma stihovane proze (*sedž'*) je u tome što u Kur'anu ritam slijedi značenje, dok u stihovanoj prozi značenje obično biva podređeno zahtjevu rime (Latić, 129).

Važnu ulogu o oblikovanju ritma kur'anskih sura ima prisustvo ili odsustvo dugih vokala na krajevima ajeta. Ukoliko se osvrnemo na prvih sedam ajeta sure El-Muddessir, naprimjer, vidjet ćemo da je riječ o kratkim zapovjednim rečenicama u kojima Allah Uzvišeni poziva Poslanika, a.s., na djelovanje:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمُدَّثِّرُ. قُمْ فَأَنذِرْ. وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ. وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ. وَٱلرُّجْزَ فَٱهْجُرْ. وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ. وَلِرَبِّكَ فَٱصْبِرْ.

O ti, pokriveni! Ustani i opominji! I Gospodara svoga veličaj! I haljine svoje očisti! I kumīrā se kloni! I ne prigovaraj držeći da je mnogo! I radi Gospodara svoga trpi! (El-Muddessir, 1– 8)

Ajeti završavaju oštrim, kratkim slogovima koji odslikavaju takozvani "uzvišeni" (*dželili*) stil, u kojem se Allah obraća s pozicije Svog autoriteta i kojim naglašava Svoju vrhovnu vlast i moć (Mattson, 2015:59).

S druge strane, prisustvo običnih dugih vokala na krajevima ajeta sure Ed-Duha stvara potpuno drugačiji učinak. Poznato je da je ova sura objavljena nakon dužeg perioda u kojem Poslanik, a.s., nije primio Objavu, što je kod njega počelo proizvoditi osjećaj tjeskobe i brige da je u nečemu pogriješio. Tom osjećaju dodatno je doprinijelo i to što su mu neki Arapi počeli podrugljivo sugerirati da ga je Njegov Gospodar napustio. Zbog toga su ajeti sure Ed-Duha u trenucima njihovog objavljivanja predstavljali vid utjehe Allahovom Poslaniku, a.s., u kojoj mu se poručuje:

وَٱلضُّحَىٰ. وَٱلَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ. مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ. وَلَلْءَاخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ ٱلْأُولَىٰ. وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰٓ. أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَـَٔاوَىٰ. وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدَىٰ. وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَأَغْنَىٰ.

Tako mi jutra i noći kada se utiša – Gospodar tvoj nije te ni napustio ni omrznuo! Onaj svijet je, zaista, bolji za tebe od ovoga svijeta, a Gospodar tvoj će tebi, sigurno, dati, pa ćeš zadovoljan biti! Zar nisi siroče bio, pa ti je On utočište pružio, i za pravu vjeru nisi znao, pa te je na Pravi put uputio, i siromah si bio, pa te je imućnim učinio? (Ed-Duha, 1–9)

Ova poruka prvenstveno blaži i tješi, zbog čega je i ritam lagan i nježan (Mattson, 2015:60). Ajeti završavaju mehkim dugim vokalima, za koje se i u tedžvidskoj nauci jasno naglašava da nemaju svoj tvorbeni završetak, nego završavaju prestankom strujanja glasa (Šošić, 2019:18). Upravo ti mehki krajevi ajeta ritam čine smirujućim. A onda se u posljednjim ajetima sure dešava ritamski prevrat – posljednja tri ajeta završavaju kratkim slogovima koji odražavaju zapovjedni ton:

فَأَمَّا ٱلْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ. وَأَمَّا ٱلسَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ. وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ.

Zato siroče ne ucvili, a na prosjaka ne podvikni, i o blagodati Gospodara svoga kazuj! (Ed-Duha, 9–11)

Nakon što je Poslanik, a.s., osjetio sigurnost i spokoj, Allah Uzvišeni ga ponovo podsjeća na obavezu djelovanja i prenošenja Njegove poruke ljudima.

Čuvanje Kur'ana u usmenoj formi (*hifz*) omogućilo je da se on prenosi kao živa riječ u svom punom, nadnaravnom potencijalu, sa svim svojim vrijednostima. Zbog toga se učenjem Kur'ana uz primjenu tedžvidskih pravila omogućava svojevrsna reaktuelizacija procesa objavljivanja, prilikom čega ajeti zadržavaju potencijal da kod slušatelja ostvare efekat sličan onome koji su imali na samog Poslanika, a.s., dok su mu objavljivani.

Zaključak

Zaključno se može konstatirati da fonetska dimenzija kur'anskog jezika predstavlja integralni dio nadnaravnog jezika Kur'ana. Analiza odabranih primjera potvrđuje da između zvuka i

značenja u kur'anskom tekstu postoji evidentna unutarnja usklađenost, zbog čega fonetski elementi, uključujući tedžvidska pravila, aktivno sudjeluju u oblikovanju jedinstvenog učinka Objave.

To se potvrđuje i u slučaju dugih vokala, čija funkcija prevazilazi okvir čisto fonetske artikulacije Teksta. Njihova primjena u različitim kontekstima doprinosi stilskom markiranju, pojačavanju emocionalnog naboja i akustičkoj sugestivnosti izraza.

Prisustvo ili odsustvo dugih vokala na završecima ajeta pokazuje se kao važan faktor u kreiranju ritamske strukture kur'anskog govora, koja se mijenja u skladu s tematskim, emocionalnim i retoričkim tokom teksta. Time se potvrđuje da je ritam u Kur'anu semantiziran i funkcionalno povezan sa sadržajem Objave.

Analiza je pokazala i to da autentična usmena artikulacija kur'anskog teksta, očuvana kroz instituciju hifza, kiraetsku tradiciju i tedžvidsku nauku, ima ključnu ulogu u očuvanju njegovog punog izražajnog potencijala. Kur'an se stoga ne može posmatrati isključivo kao zapisani Tekst, nego prvenstveno kao živa riječ, čiji se estetski, emocionalni i duhovni učinak ostvaruje u činu učenja i slušanja. Upravo u toj neraskidivoj povezanosti značenja, zvuka i ritma ogleda se jedan od najupečatljivijih aspekata kur'anske jezičke posebnosti i njegove neimitativnosti.

Literatura

A'zami (el-), Muhammed M. (2014), *Historija kur'anskoga teskta: od objave do kompilacije*, s engleskog preveo Džemaludin Latić, Sarajevo: El--Kalem.

Hindavi, 'Abdulmedžid (2004), *El-I'džaze es-savtijje fi el-Kur'an el-kerim*, Kairo: Ed-Dar es-sekafijje li en-nešr.

Katnić-Bakaršić, Marina (1999), *Lingvistička stilistika*, Budimpešta: Open Society Institute.

Korkut, Besim (2008), *Kur'an: originalni tekst sa prijevodom Besima Korkuta*, Sarajevo: El-Kalem.

Kutb, Sejjid (2003), *Fi zilali-l-Kur'an*, Kairo: Daru-š-šuruk.

Mattson, Ingrid (2015), *Priča o Kur'anu*, Sarajevo: CNS i El-Kalem.

Šazi, Muhammed Ibrahim (1988), *El--Belaga es-savtijje fi el-Kur'an el-kerim*, Kairo: Risale.

Šošić, Dževad (2019), *Tedžvid: komentar Džezerijje*, Sarajevo: FIN i El-Kalem.

Zamahšeri (ez-), Ebu el-Kasim Mahmud (1997), *El-Keššaf*, Bejrut: Dar ihja' et-turas el-'arabi.

الملخص

القيمة الأسلوبية والجمالية للمدود في القرآن الكريم

عبد العزيز دركيتش

يُعتبر القرآن الكريم في التراث الإسلامي، كلاما معجزا، يتجاوز تركيبه اللغوي قدرة البشر على محاكاته. ويُعرف مفهوم عدم القدرة على محاكاة القرآن الكريم بمصطلح "إعجاز القرآن"، وهذا يؤكد في المقام الأول بأن أسلوبه، وبنيته النحوية، وعمقه الدلالي، وتنظيمه الإيقاعي، وإيحائه الصوتي، وكافة جوانب تركيبه اللغوي الأخرى، تُمثل ظاهرة فريدة في اللغة العربية. ويتجلى إعجاز لغة القرآن الكريم بشكل خاص في قدرة النص القرآني على التأثير في آنٍ واحد في المستويات العقلية والعاطفية والروحية، وهو ما اعتُمد في التراث الإسلامي دليلا على منشئه الإلهي. إن هذا البحث يتناول المدود باعتبارها عنصرا مهما في البنية الصوتية للغة القرآن الكريم، وكذلك إمكاناتها الأسلوبية. ويتناول هذا البحث ظاهرة التناغم بين الصوت والمعنى في النص القرآني، ودور المدود في السمة الأسلوبية للتعابير القرآنية، وتأثيرها في صياغة الإيقاع المميز للآيات القرآنية، مع بيان مدى أهمية الالتزام بأحكام التجويد لتحقيق الثمار الشاملة من الوحي.

الكلمات المفتاحية: القرآن الكريم، الإعجاز، الإمكانات الأسلوبية، التميز الأسلوبي، المدود، الإيقاع، التجويد.

Abstract

THE STYLISTIC POTENTIAL OF LONG VOWELS IN THE QUR'AN

Abdul-Aziz Drkić

In the Islamic tradition, the Qur'an is regarded as a miraculous discourse whose linguistic structure transcends the possibility of human imitation. The concept of the Qur'an's inimitability is known as *i'jāz al-Qur'ān* and refers, above all, to the fact that its style, syntactic structure, semantic depth, rhythmic organization, acoustic suggestiveness, and all other aspects of its linguistic composition constitute a unique phenomenon in the Arabic language. The miraculous nature of Qur'anic language is particularly reflected in the Text's ability to operate simultaneously on the rational, emotional, and spiritual levels, which in the Islamic tradition is understood as evidence of its divine origin.

This paper examines long vowels (*mudūd*) as an important element of the phonetic structure of Qur'anic language and explores their stylistic potential. It discusses the phenomenon of sound–meaning correspondence in the Qur'anic text, the role of long vowels in stylistically marking Qur'anic expressions, their influence on the formation of the distinctive rhythm of Qur'anic verses (*āyāt*), as well as the significance of proper *tajwīd* interpretation for the overall effect of the Revelation.

Keywords: Qur'an, *i'jāz*, stylistic potential, stylistic marking, long vowels, rhythm, *tajwid*